

безсмертя його імені.

Давно відшуміла запекла боротьба навколо Коперникової геліоцентричної системи світу. У цій боротьбі чимало вчених зазнало переслідувань, образ, катувань. А деякі з них віддали за неї своє життя. І все ж перемогла наука. Церква зазнала безславної поразки.

Першими видатними пропагандистами вчення М. Коперника в Росії і на Україні були Є. Славинецький, Ф. Прокопович, М. Ломоносов, Г. Сковорода. Пропагуючи геліоцентричну систему світу, Г.Сковорода писав:"Коперник є новітній астроном. Тепер його систему... весь світ прийняв" [5: 48].

Підсумком діяльності геніального вченого є напис на пам'ятнику:"Він зрушив Землю, Сонце й небо зупинив".

Життя і діяльність вченого досліджували А. Васильєв [1], в праці якого згадується про важливі відкриття в галузі астрономії, введення ряду аксіом, які мали важливе значення у світовій науці, Володарьов [2], що вивчав відносини між Коперником і церквою. Серед публікацій можна відзначити книги П.Ф. Дарманського"Він зрушив Землю", Веселовського І.В. і Белого Ю.А."Николай Коперник" [3], Рибки Е."Николай Коперник" [7].

Література

1. Васильєв А.Солнце остановил, сдвинул Землю (о Копернике) // Квант. – М. – № 2 – С. 13-15.
2. Володаров В. Великий еретик. 450 лет со дня смерти Николая Коперника // Вестник Российской АН. – 1993. – № 5. – С. 456-458.
3. Веселовський І, Белый Ю. Николай Коперник. 1473-1543. – М.: Наука, 1974. – 455 с.
4. Гребенников Е. Николай Коперник. К 500-летию со дня рождения. – М.: Наука, 1973. – 96 с.
5. Дарманський П. Він зрушив Землю... (До 500-річчя з дня народження М. Коперника).- К.: Т-во Знання, 1972. – 48 с.
6. Николай Коперник. [Сборник]. К 500-летию со дня рождения. 1473-1973. [Ред. коллегия: акад. В.А. Котельников (гл. ред.) и др.]. М.: Наука, 1973. – 222 с.
7. Рибка Е. Николай Коперник. Изд. 2-е, доп. – Варшава: Изд-во Интерпресс, 1973. – 131 с.

*Зоряна Матвійко
наук. керівник – асист. О.П. Валіон*

БАЛКАНСЬКА ПРОБЛЕМА В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

90 років минуло з часу початку Першої світової війни, а її драматична історія продовжує й надалі привертати увагу дослідників. Це пояснюється як масштабністю подій того часу, так і публікацією нових, невідомих раніше документів, що привідкривають завісу таємничості над причинами її виникнення.

Першій світовій війні передувала значна кількість локальних війн і воєнних конфліктів різних масштабів і в різних районах земної кулі. Вони були своєрідною пробою сил між окремими країнами, а найчастіше між більш могутнішими імперіалістичними державами, що стояли за ними.

Наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. одним із найнебезпечніших регіонів у світі були Балкани, які небезпідставно вважалися "пороховою бочкою Європи".

Актуальність даної проблеми зумовлюється не лише роллю Балкан як основного чинника в розв'язанні світової війни, але й місцем, яке вони займали в політиці великих держав, і звичайно в системі міжнародних відносин.

Адже як відомо, в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. в міжнародних відносинах відбувалися складні й суперечливі тенденції. Можна з впевненістю заявити, що міжнародні відносини вступили в новий період – період переходу від розрядки міжнародної напруги до протистояння, конфронтації між великими державами. Тенденція посилення міжнародної напруги і похолодання політичного клімату у взаємовідносинах між імперіалістичними державами проявилася й на Балканському півострові.

Для розуміння даної проблеми слід з'ясувати основні причини напруги та зіткнень на цьому півострові. Адже Балкани, і досі є одним із вибухонебезпечних районів на нашій планеті і події останніх років це добре засвідчують. Етнічний конфлікт в Боснії і Герцеговині в 1992 р., не далека від нас у часі Балканська війна 1999 року ще раз змусили нас, усе світове товариство звернути увагу на важливі проблеми цього регіону.

Виходячи із місця і ролі Балкан в системі міжнародних відносин кінця ХІХ – початок ХХ

ст. ми поставили за мету: на основі комплексного й об'єктивного аналізу поглибити, розширити дослідження й зробити висновки щодо місця балканської проблеми в міжнародних відносинах наприкінці XIX – на початку XX ст.

Метою продиктовано основні завдання, які необхідно розв'язати у процесі дослідження даної наукової проблеми:

- висвітлити історико-політичні передумови виникнення суперечностей на Балканах;
- виявити і обґрунтувати основні закономірності розвитку балканської проблеми;
- розкрити основні напрямки політики великих європейських держав на Балканах.

Яким же чином відбувався процес формування суперечностей на півострові, і які можливі етапи його існують?

Вихідним пунктом формування суперечностей на Балканах була Близькосхідна криза 1875-1878 рр. Вона розпочалася збройними повстаннями в Боснії і Герцеговині, а потім і в Болгарії. Це були масові рухи за знищення феодальних порядків, національного гніту і утворення автономних чи самостійних національних держав [4:79].

Проте великі держави мали свої плани в цьому регіоні, тому їх не в повній мірі влаштувала ситуація, що там склалася. Австро-Угорщина й Англія не були зацікавлені в підтримці національних рухів на Балканах. Англія підтримувала Туреччину, імперія Габсбургів головне своє завдання вбачала в захопленні Боснії і Герцеговини для створення бар'єру, який би перешкоджав звільненню і об'єднанню південнослов'янських народів. Лише одна Росія відкрито виступила на захист християнських народів Османської імперії. Її правлячі кола переслідували єдину мету – вирішити питання, які виникли в результаті поразки імперії у Кримській війні, а саме повернути Південну Бессарабію, підняти свій престиж і вплив на Балканах, а також зміцнити свої позиції на Закавказзі.

Близькосхідна криза завершилась Берлінським конгресом, який відкрився 1 червня 1878 р. На ньому західні держави змушені були закріпити повну незалежність Румунії, Сербії і Чорногорії, Болгарія вперше отримала політичну автономію, а Східна Румелія – автономний адміністративний режим. Західні держави змушені були також погодитися на приєднання до Росії Західної Вірменії.

В той же час рішення Берлінського конгресу, прийняті за погодженням західних держав, ускладнили ситуацію між балканськими народами, загострили міжнародні відносини на Балканах і в Європі загалом. Конгрес завадив звільненню значної частини півострова від османського іґа і гальмував утворення єдиної національної Балканської держави. Боснія і Герцеговина потрапили під окупаційний режим Австро-Угорщини. Рішення конгресу послабили вплив Росії на Балканах, і взагалі ще більше загострили суперечності між великими державами в цьому регіоні. Крім того все більше давали про себе знати протиріччя між новими національними державами на Балканах – їх зіткнення через кордони, території із змішаним населенням, виходів до моря та комунікацій. Великі держави використовували ці конфлікти на свою користь, втягуючи балканські держави у свої військово-політичні блоки.

В цілому Берлінський конгрес сприяв поділу Європи на ворогуючі блоки великих держав, а відповідно, і назріванню Першої світової війни [4:83-84].

Наступною важливою причиною напруги в регіоні була насильницька анексія Австро-Угорщиною Боснії і Герцеговини, на які претендували Сербія і Чорногорія. Ця подія відома в історії, як Боснійська криза, ледве не привела до війни. Лише непередготовленість Росії до війни утримала Сербію від зіткнення з Австро-Угорщиною.

Французька газета "Аксьон" писала про наслідки кризи так: *"Замах 1914 р. – тільки трагічний рефлекс насильницького удару 1908 р. Коли зазнає утисків цілий народ, необхідно чекати і народного вибуху"*.

Якщо вести мову про Боснійську кризу, то треба зауважити й той факт, що саме вона стала однією із головних причин створення союзу між Сербією, Болгарією, Чорногорією та Грецією. Адже саме в цих держав анексія викликала різку та сильну реакцію, оскільки відбирала надію південного слов'янства на швидке звільнення цих земель.

Фактичні лідери Балканського союзу – Болгарія та Сербія – прагнули оволодіти більшою частиною Македонії, а також здобути вихід до Егейського та Адріатичного морів. Приводом до проголошення війни стала відмова Туреччини надати автономію Македонії та Фракії. Результати Першої балканської війни мали безумовно прогресивне значення: згідно з Лондонським договором, майже вся територія європейської Туреччини переходила в розпорядження переможців. Константинополь і узбережжя проток з невеликими територіями -

ось усе, що залишалося Європі від колись могутньої Османської імперії. Перемога Балканських держав означала падіння турецького панування майже над всією територією Балканського півострова. Крім того, Перша балканська війна послабила позиції австро-німецького блоку [2: 754].

Російська дипломатія, створюючи балканський блок, готувала зброю для світової війни, яка насувалася. Зброя вийшла з рук тих, хто її готував. Між учасниками Балканського союзу загострилися суперечності, насамперед через так зване Македонське питання і підривному діяльності Австро-Угорщини, і як наслідок в червні 1913 р. виникла міжсоюзницька, чи Друга балканська війна. [3:27]

Друга балканська війна означала нове співвідношення сил на Балканах. Замість єдиного балканського блоку, що об'єднався під егідою Росії тепер утворилися два табори: Сербія, Греція і Румунія – з одного боку, Болгарія, яка розпочала переговори з Туреччиною – з іншого. Сам факт розпаду балканського союзу був надзвичайно вигідним для Німеччини і Австрії. Проте ця перемога зменшувалася через перехід Румунії в табір Антанти. Після Бухарестського миру держави провели роботу, спрямовану на закріплення свого впливу на кожний табір. Російський уряд намагався примирити Болгарію з Сербією та Румунією і поновити попередній Балканський договір. Німеччина і Австро-Угорщина докладали зусилля для подальшого розколу Балканських держав, прагнучи протиставити Сербії турецько-болгаро-румунську комбінацію. Одним із головних засобів імперіалістичних держав у боротьбі за політичну орієнтацію Балканських держав було надання їм позик і постачання зброї. [2:758-759]

Крім того, Балканські війни призвели до загострення російсько-австрійських протиріч, продемонстрували безумовну підтримку Німеччини австрійської експансії на Балканах. Утримуюча дія Німеччини на імперію Габсбургів і Великобританії на Росію призупинили перетворення Балканських війн в європейську і в світову війну. Однак півострів продовжував залишатись зосередженням імперіалістичних протиріч великих держав і міжнаціональних конфліктів. Це і перетворювало його в "порохову бочку Європи".

Підводячи підсумок, можемо однозначно стверджувати, що російсько-турецька війна, Боснійська криза 1908 р., і, звичайно, Балканські війни були, по-суті, єдиним процесом поділу європейських володінь в Туреччині, і у вирішенні якого на свою користь була зацікавлена кожна із великих європейських держав.

Література

1. Всемирная история. Т. VII. – М., 1960.
2. История дипломатии. В 2 т. Т.2. – М., 1963.
3. Марущак М. Історія дипломатії ХХ століття: Курс лекцій. – Львів, 2003.
4. Нарочницкий А. П. Берлинский конгресс. Россия и ложные славяне // Новая и новейшая история. – М.: Наука, 1979. – №2.
5. Писарев Ю. Балканы и Европа на пороге Первой мировой войны // Новая и новейшая история, 1969. – №3.
6. Туполев Б. Происхождение Первой мировой войны // Новая и новейшая история, 2002. – №4-5.

Віталій Михайлиця
наук. керівник – асист. О.П. Валіон

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА США В КІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Зовнішні відносини впродовж тривалого часу відігравали важливу роль в історичному процесі, будучи невід'ємною частиною історії кожної країни. Характерною в цьому плані є доля Сполучених Штатів Америки, що пройшли шлях від колишньої заморської колонії до визнаного світового лідера, яким є досі. Цей процес не був одномоментним актом, а розтягнувся на два століття і складався з кількох послідовних етапів, кожен з яких відіграв визначену роль. Особливе місце належить періоду кінця ХІХ – початку ХХ ст. Його ототожнюють з процесом виходу США на світову зовнішньополітичну арену й активізацією боротьби за сфери впливу та ринки збуту, що назавжди змінили міжнародний статус цієї країни.

Тому метою даної роботи є всебічне дослідження цього етапу, що може служити ключем до розуміння феномену Сполучених Штатів як глобального чинника в сфері міжнародних відносин.

Оскільки дана проблема не втратила своєї гостроти й сьогодні актуальність дослідження стає цілком зрозумілою.